

"ULUG'BEK XAZINASI" — OYBEK**Ibrohimova Mohlaroy Abdubannob qizi***Qo'qon Davlat Universiteti 3-bosqich talabasi*

Annotatsiya . Zabardast adabiyot vakillaridan biri Oybek o'zbek adabiyotida birinchilardan bo'lib yirik tarixiy-biografik romanlar yaratgan va Fanlar akademiyasining akademigi bo'lgan. Atoqli adib Oybek Alisher Navoiy hayoti va ijodi bilan o'tgan asrning 30-yillaridan to umrining so'ngiga qadar muntazam, jiddiy shug'ullangan. Yozuvchining shoir ijodiga doir tadqiqot, risola, maqola, qaydlari o'n to'qqiz tomlik *****"Mukammal asarlar to'plami"*****ning o'n uchinchi jildidan joy olgan. Ushbu jildni tanikli adabiyotshunoslar B. Nazarov va N. Rahimjonovlar adibning rafiqasi Z. Saidnosirova ishtirokida zarur ilmiy izoh, sharhlar bilan nashrga tayyorlaganlar. Bu ilmiy izohlar, ayrim ishlarning variantlari, qayta tahrir bilan bog'liq qaydlar yozuvchi ijodiy-ilmiy laboratoriyasiga kirish, uni to'liq tushunish va tushuntirishda muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, adib tadqiqotlarida uchraydigan ilmiy asarlar, birlamchi manbalar, tarixiy shaxslar, geografik joy nomlari yuzasidan berilgan ma'lumotlar noshirlarning jiddiy mehnati mahsulidir.

Kalit so'zlar: asar,nom,tom,fikr,tarixiy, tadqiqot,akademik,roman,ramz,nashr,devon.

Kirish

¹Biz adib tadqiqotlaridagi ayrim fikr-mulohazalarga diqqat qaratishni lozim topdik. Sababi, Oybekning teran talqinlari, chuqur mushohadalari, nozik kuzatishlari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini saqlab qolgan deb hisoblaymiz. Oybek 1936-yili yozilgan "Navoiy haqida" tadqiqotida shoir yashagan davr, hayotining asosiy nuqtalari, uni qurshagan adabiy muhit xususida muxtasar to'xtalib, undan keyin ijodi tahliliga o'tadi. Lirik merosi haqida so'z yuritib, yetakchi xususiyatlarini to'g'ri ko'rsatadi: "Navoiyning poeziyasi metaforikdir. Uning g'azallarida metaforaning ko'pligidagina emas, balki aksar g'azallar boshdan oxirigacha majoziy ravishda tuziladi. Ularda ishoralar, ramzlar, kinoyalar katta rol o'ynaydi. Navoiyning metaforalari aksar haqiqatan chuqur, original bo'ladi. Fikr va narsalar orasida kutilmagan, yangi munosabatlarni, yangi tomonlarni ochajak bir xarakterdadir. Umuman, Navoiyda so'z yuqori narsalarga ishorat qilishi kerak."

Shu bilan birga, Oybek shoir g'azallarining muhim belgisi — lirik syujet mavjudligini nozik ilg'agan. Masalan, u shoirning "O'tgan kecha men erdimu ul siymtan erdi" deb boshlanuvchi g'azalini "ishqiy hikoya" deya nomlaydi. Qizig'i shundaki, Bobur *****"Aruz risolasi"*****da Navoiy g'azallarining xos xususiyatlarini ko'rsatish maqsadida yuqoridagi she'rni misol sifatida keltirib: "Boshtin-ayoq bu g'azalda bir hikoyat manzum bo'lubtur", deb yozgan edi. Eslatib o'tamiz, Boburning "Aruz risolasi" o'tgan asrning 70-yillariga kelib nashr qilindi. Shoir lirik merosini keng ko'lamda tadqiq etgan Yo. Ishoqov bu tipdagi g'azallar xususida shunday yozgan edi: "Ma'lum bir poetik lavha tarzidagi syujetli g'azallar mohiyat e'tibori bilan o'ziga xos she'riy novellalar bo'lib (manzum

hikoyat'), Navoiy devonlarida shu tipdagi g'azallarning o'nlab namunalari mavjud. Muhimi shundaki, bunday g'azallarning birinchi namunalari shoir ijodining ilk davriga mansub."

Tadqiqot metodologiyasi

Oybekning "Navoiy" romani buyuk shoir va mutafakkir Alisher Navoiyning hayoti, ijodi hamda XV asrdagi – Husayn Boyqaro davridagi ijtimoiy-siyosiy muhitni aks ettiruvchi tarixiy-biografik asardir. Asar Navoiyning yoshlik yillari, Samarqanddan Hirotga qaytishi va el-yurt ravnaqi yo'lidagi faoliyatini ochib beradi. Asar 18 yoshli Alisher Navoiyning Samarqand madrasasida tahsilni muvaffaqiyatli yakunlab, ona shahri Hirotga qaytishi bilan boshlanadi. Hirotga qaytgan yosh Navoiy yuksak bilim, chuqur tafakkur va ulkan orzular bilan adabiy hamda siyosiy hayotga kirib keladi. U ilm-ma'rifatga chanqoqligi, iste'dodi va adolatparvarligi tufayli qisqa vaqt ichida zamonasining mashhur shoirlari, olimlari va davlat arboblari orasida alohida e'tibor qozonadi. Asarda Navoiyning yoshligidanoq xalq taqdiri, ilm-fan va yurt ravnaqi haqida qayg'uradigan inson sifatida shakllanib borishi ta'sirchan tasvirlanadi. Voqealar rivojida Alisher Navoiyning davlat arbobi sifatidagi faoliyati keng yoritiladi. U davlat boshqaruvida halollik va adolat tamoyillariga amal qilib, oddiy xalq manfaatini hamma narsadan ustun qo'yadi. Navoiy mamlakatda tinchlik va osoyishtalikni saqlash, kambag'al va muhtoj insonlarga yordam berish, ilm-fan, madaniyat va san'atni rivojlantirish yo'lida katta xizmatlar qiladi. U ko'plab madrasalar, masjidlar, kutubxonalar, ko'priklar va boshqa xayriya inshootlarini bunyod ettirib, xalq farovonligini oshirishga munosib hissa qo'shadi. Shu bilan birga, o'zining betakror asarlari orqali turkiy adabiyotni yangi bosqichga olib chiqadi.

Tahlil va natija

Asarda saroy hayotidagi murakkab siyosiy vaziyat ham chuqur ochib beriladi. Navoiyning adolatli va rostgo'y faoliyati ayrim manman, hasadgo'y va manfaatparast amaldorlarga yoqmaydi. Ular turli fitnalar uyushtirib, shoirning obro'siga putur yetkazishga va uni hukmdor nazaridan qoldirishga urinadilar. Josuslar va ig'vogarlarning harakatlari natijasida saroyda keskin siyosiy ziddiyatlar yuzaga keladi. Biroq Alisher Navoiy barcha sinovlarni sabr-toqat, donolik va yuksak ma'naviy fazilatlar bilan yengib o'tadi hamda doimo haqiqat va adolat tomonida qoladi. Asarning bosh g'oyasi Alisher Navoiyning butun hayoti va faoliyati xalq manfaatiga, ezgulik, adolat, tinchlik va ilm-ma'rifat yo'lida bag'ishlanganini ulug'lashdan iborat. Muallif Navoiyni nafaqat buyuk shoir, balki dono davlat arbobi, fidoyi inson va xalqparvar siymo sifatida tasvirlaydi. Asar o'quvchini vatanparvarlik, halollik, insonparvarlik, ilmga muhabbat va xalq uchun sidqidildan xizmat qilish kabi yuksak fazilatlarni qadrlashga undaydi. Alisher Navoiyning nafaqat buyuk shoir, balki adolatli davlat arbobi, xalqparvar inson va yuksak ma'naviyat sohibi bo'lganini anglash mumkin. U butun umrini xalq farovonligi, ilm-fan, madaniyat va ezgulik yo'lida xizmat qilishga bag'ishlagan. Asar shuni ko'rsatadiki, haqiqiy buyuklik mansab yoki boylikda emas, balki halollik, adolat, ilmga intilish va xalq manfaatini o'z manfaatidan ustun qo'yishda namoyon bo'ladi. Navoiy hayoti bugungi avlodni ham Vatanga sadoqat, insonparvarlik va ezgu maqsadlar sari intilishga undaydi.

Xulosa qilib aytganda, Navoiyning xalqparvarligi, adolatparvarligi, ilm-fan va san'at rivojiga qo'shgan ulkan hissasi yorqin tasvirlangan. Asardagi voqealar orqali ezgulik va adolat doimo yovuzlik hamda hasad ustidan g'alaba qozonishi ko'rsatiladi. Muallif Navoiyni buyuk shoir, dono mutafakkir va fidoyi inson sifatida ulug'laydi. Asar o'quvchini Vatanga muhabbat, halollik, insonparvarlik, ilmga intilish va xalq manfaatiga xizmat qilish kabi yuksak fazilatlarni qadrlashga chorlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1.Oybek. Navoiy. Roman & Abdurasul Eshonboboev. Oybek — navoiyshunos

